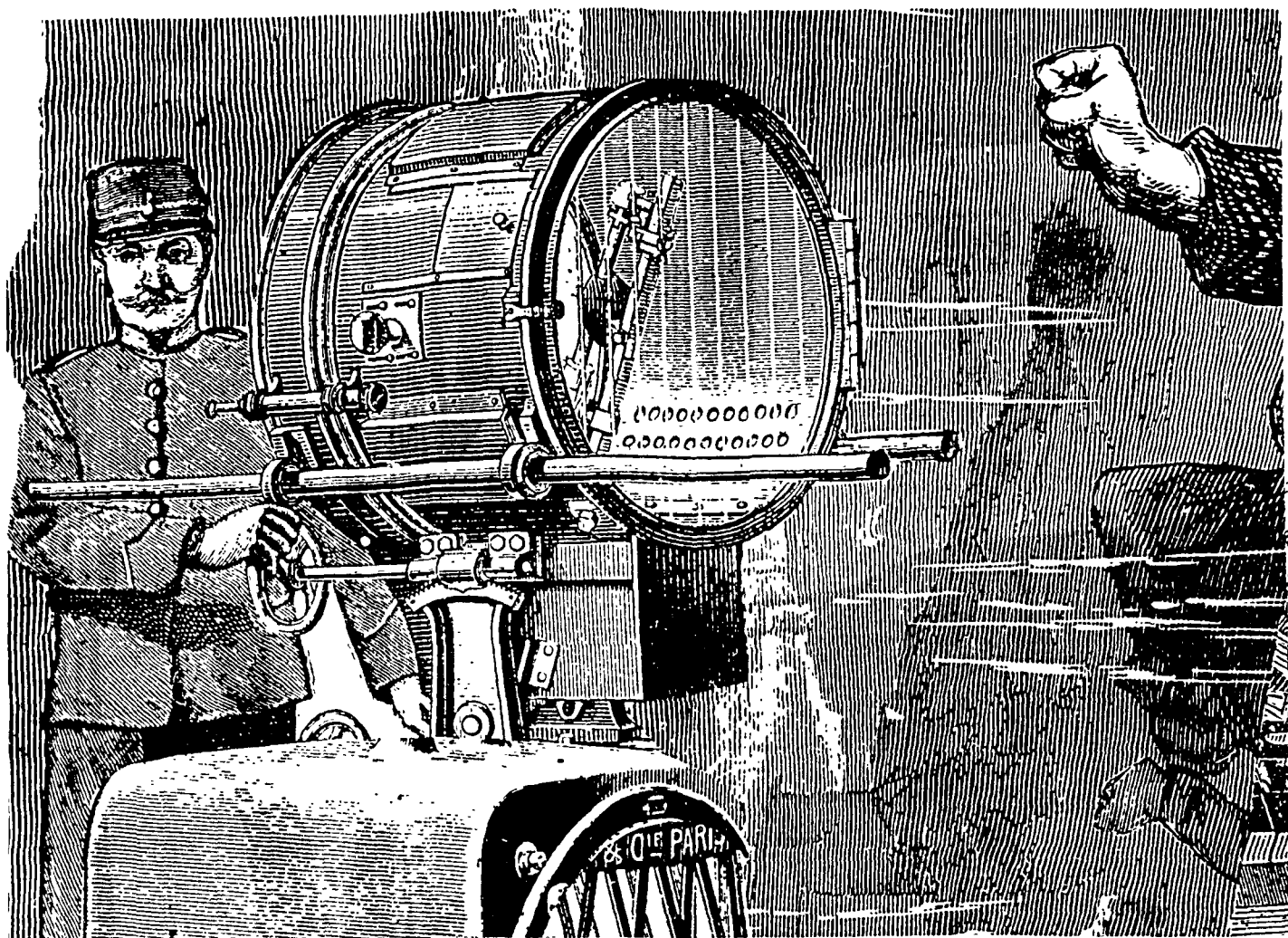

Προοπτικές τῆς ἐλληνικῆς βιομηχανίας καί ὁ ρόλος τῶν ἐργαζομένων

ΑΕΜ-ΕΛΕΜΕΠ

Κατά τὴν πρόσφατη μεταπολεμικὴ περίοδο ἡ ἐλληνικὴ οἰκονομία ἀναπτύχθηκε μὲ γρήγορους συγκριτικὰ ρυθμούς. Τό διαθέσιμο εἰσόδημα τῆς χώρας αὐξήθηκε σημαντικά καί τό πρόβλημα τῆς κατανομῆς του ἀποτέλεσε καί ἀποτελεῖ τόν κύριο στόχο τῶν ἐργαζομένων καί τῶν συνδικαλιστικῶν τους φορέων (τουλάχιστον τῶν μὴ κυβερνητικῶν). Δικαιολογημένα, μιά καί ἡ ἀνισοκατανομή τῶν εἰσοδημάτων ἀναπαράγεται, ἀν δέν διευρύνεται. Ἔτσι, ἡ διατήρηση καί βελτίωση τῶν πραγματικῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐργαζομένων, ἡ αὐξηση τῆς συμμετοχῆς τους στό συνολικὸ διαθέσιμο εἰσόδημα, παραμένει ἀμετάκλητα τό

κύριο αἶτημά τους πού ἀποτελεῖ, ἄλλωστε, ἔκφραση τῆς διαμάχης τους μὲ τό κεφάλαιο.

Ὡστόσο, τό εἰσόδημα πρὶν καί περισσότερο ἀπὸ πρόβλημα κατανομῆς εἶναι πρόβλημα παραγωγῆς. Πῶς καί τί παράγουμε. Τά καίρια αὐτά ἐρωτήματα πού ἀπασχολοῦν μόνιμα τὴν παγκόσμια προοδευτικὴ σκέψη, ἀποκτοῦν μιά ἰδιαίτερη ἐπικαιρότητα σέ περιόδους γενικῆς κρίσης, ὅπως στίς μέρες μας, καί χρειάζονται νέες, περισσότερο ἐπεξεργασμένες ἀπαντήσεις. Πολύ περισσότερο στή χώρα μας, πού ἡ παγκόσμια κρίση τὴ θρῖσκει σέ μεταβατικὴ περίοδο, μὲ τίς δικές της ἰδιομορφίες ἀλλὰ καί μὲ συσσωρευμένες τίς παρενέργειες μιᾶς ταχύρυθμης ὁσο καί ἀναρχοῦμενης ἀνάπτυξης.

Οἱ ἐργαζόμενοι καί οἱ προοδευτικὲς δυνάμεις τῆς χώρας ἔχουν τὴν ὑποχρέωση νὰ οἰκοδομήσουν τὴ δική τους ἀντίληψη σέ στέρεες βάσεις, στή γνώση δηλαδή τοῦ ποῖα εἶναι ἡ σύγχρονη κοινωνικὴ καί οἰκονομικὴ μας πραγματικότητα καί οἱ προοπτικές της. Βέβαια, τό ζητούμενο δέν εἶναι κάποιες «αὐθόρμητες» τάσεις ἀλλὰ ἡ διαφοροποίησή τους σέ ὄφελος τῶν ἐργαζομένων, δέν εἶναι οἱ προοπτικές τῆς σημερινῆς πραγματικότητος

άλλά ο βαθμιαίος σοσιαλιστικός μετασχηματισμός της. Όμως η υπόθεση της αλλαγής δεν μπορεί να προσπεράσει τα έρωτήματα αυτά χωρίς κίνδυνο να δημιουργήσει έκρηκτικά αδιέξοδα.

Η σύγκρουση κεφαλαίου και εργασίας έχει τīs ρίζες της στον ίδιο τόν τρόπο παραγωγής. Όμως ο Έλληνικός καπιταλισμός επιβαρύνεται πρόσθετα από τīs δικές του ιδιομορφίες. Τόσο η κοινωνική δομή όσο και τó παραγωγικό δυναμικό τής χώρας προσανατολίζονται σέ κατευθύνσεις άνησυχητικές. Η αλλαγή πορείας είναι αναγκαία και έπείγουσα. Χρειάζεται όμως νά γίνει πραγματικά δυνατή.

Ίστορική εξέλιξη τής βιομηχανίας και ή θέση τών εργαζομένων στά πλαίσια τής παραγωγικής διαδικασίας

1. Μιλώντας σήμερα γιά βιομηχανία, θεωρούμε σκόπιμο νά σταθούμε γιά λίγο στό περιεχόμενο τού δρου. Όχι φυσικά γιά νά πούμε καινούρια πράγματα, αλλά γιά νά ξαναθυμηθούμε εκείνα πού ή καθημερινή μας προβληματική και πρακτική φαίνεται συχνά αδύναμη νά ένσωματώσει.

Θά 'λεγα πολύ γενικά πώς τó περιεχόμενο τού δρου δέν προσδιορίζεται από τó τί παράγουμε αλλά από τó πώς παράγουμε τó κάθε τί. Πράγματι:

— Η βιομηχανία μέ τήν κλασική έννοια τής μεταποίησης δέν ταυτίζεται μέ τή βιομηχανική επανάσταση. Προϋπάρχει έστω κι άν δέν αποτελεί κυρίαρχο φαινόμενο, ή κλίμακα παραγωγής είναι πολύ χαμηλή, ή παραγωγική μονάδα ταυτίζεται σχεδόν μέ τόν άμεσο παραγωγό. Αυτό δηλαδή πού σήμερα χαρακτηρίζουμε σάν βιοτεχνία.

— Η σύγχρονη έννοια τής βιομηχανίας δέν διαφοροποιείται τόσο ως πρós τó τί παράγει. Μεταποιητική δραστηριότητα μέ στόχο τήν κάλυψη τών άναγκών διατροφής, ένδυσης, κίνησης, ύπληρχε και σέ συνθήκες βιοτεχνικής οργάνωσης τής παραγωγής. Διαφοροποιείται κυρίως ως πρós τó πώς παράγουμε.

Απ' τή βιομηχανική επανάσταση μέχρι σήμερα, ή μεταποιητική παραγωγή οργανώνεται μέ βάση τήν αυξανόμενη κατανομή τής εργασίας, στά πλαίσια όλοένα μεγαλύτερων παραγωγικών μονάδων, μέ αποτέλεσμα όλοένα μεγαλύτερη κλίμακα παραγωγής, γιά τήν κάλυψη τών άναγκών όλοένα ευρύτερων στρωμάτων τού πληθυσμού πού περνάει, άργά ή γρήγορα, άπ' τήν οίκονομία τής αυτοκατανάλωσης στήν οίκονομία τής άγοράς. Η κατανομή τής εργασίας αντικειμενικοποιείται μέ τήν έφαρμογή τών κατακτήσεων τής έπιστήμης.

2. Η κοινωνική και οίκονομική θέση τών εργαζομένων στήν εξέλισσόμενη παραγωγική διαδικασία προσδιορίζεται από τó κυρίαρχο σύστημα παραγωγικών και κοινωνικών σχέσεων. Στό πλαίσιο τού καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής:

— Η αυξανόμενη κοινωνικοποίηση τής εργασίας συνοδεύεται από αύστηρή ιεράρχηση τής (διαχωρισμός τής διανοητικής ή διευθυντικής εργασίας από τή χειρωνακτική ή έκτελεστική εργασία).

— Η υπερβάθμιση τής εργασίας μιάς μειωψηφίας εργαζομένων (πού συμμετέχουν στήν παραγωγή τεχνολογίας ή τή διαχείριση τής παραγωγικής μηχανής) συμβαδίζει μέ τήν υποβάθμιση τής εργασίας τής μάζας τών εργαζομένων. Οί τελευταίοι, έχοντας χάσει στά διάφορα στάδια τής εξέλιξης τόν έλεγχο τής διαδικασίας τής εργασίας, μέ τόν έκμηχανισμό χάνουν τήν παραγωγική

τους γνώση (πού ένσωματώνουν στή μηχανή) και μέ τήν αυτοματοποίηση, κάθε άμεση έπαφή μέ τή μηχανή—πηγή μιάς παραγωγικής γνώσης.

Ο καπιταλισμός τελειοποιεί τήν παραγωγική μηχανή αλλά υποβαθμίζει τή μάζα τών εργαζομένων. Η ιεράρχηση τής εργασίας αντικατοπτρίζει τήν ιεράρχηση τών εισοδημάτων, ή αυταρχική τής οργάνωσης τήν αυταρχικότητα τής πολιτικής οργάνωσης τής κοινωνίας.

3. Μέ τή γέννηση τού νεοελληνικού κράτους, ή οίκονομία μας είναι ένταγμένη στό παγκόσμιο καπιταλιστικό σύστημα. Ωστόσο, ο καπιταλισμός σάν τρόπος παραγωγής θά άργήσει πολύ νά «έσωτερικευτεί» και νά κυριαρχήσει σά μόνιμο διαρθρωτικό φαινόμενο. Σχηματοποιώντας και χωρίς μεγάλη δόση ύπερβολής, μπορεί νά ίσχυριστεί κανείς πώς ή ελληνική οίκονομία μπάνει όριστικά στή φάση τής καπιταλιστικής τής ανάπτυξης μόλις στίς άρχές τής δεκαετίας τού '70.

Από τīs άρχές τού 20ού αιώνα, όταν ή βιομηχανική δραστηριότητα στόν τόπο μας γίνεται διακριτή, και ιδιαίτερα μετά τήν Μικρασιατική καταστροφή, οί μονάδες παραγωγής αυξάνουν γρήγορα. Στήν πραγματικότητα όμως στή συντριπτική τους πλειοψηφία πρόκειται γιά μικρές βιοτεχνικές μονάδες (κατά μέσο όρο άπασχολούν 2 άτομα — συχνά τής ίδιας οίκογένειας—) πού συνυπάρχουν μέ έλάχιστες μεγάλες μονάδες. Οί τελευταίες διατηρούν τó μονοπωλιακό τους προνόμιο προστατευμένες από κάθε άνταγωνισμό, τόσο έξωτερικά (δαμολογικά) όσο και έσωτερικά (πολιτικά).

Κατά τή διάρκεια όμως τής δεκαετίας τού '50 ή αύξηση τών μονάδων επιβραδύνεται, ο αριθμός τους σταθεροποιείται κατά τή διάρκεια τού '60 και άρχίζει νά μειώνεται μόλις στίς άρχές τής δεκαετίας τού '70.

Στήν πραγματικότητα ή τάση αυτή προσδιορίζεται άπ' τήν αντίστοιχη εξέλιξη τών μικρών βιοτεχνικών μονάδων πού άπασχολούν κάτω από 10 άτομα (μέσος δρος 2). Αντίθετα, οί μετοχικές εταιρείες (ΑΕ και ΕΠΕ) αυξάνουν από 421 τó 1959 σέ 2307 τó 1977 (5,5 φορές).

Όμως ή αύξηση αυτή κλιμακώνεται από 58 εταιρείες τó χρόνο (μέσος δρος) μεταξύ 1959—71, σέ 200 τó χρόνο μεταξύ 1971—77, ενώ μόνο τó 1977 ίδρύονται 380 νέες μετοχικές εταιρείες, όσες περίπου ύπληρχαν συνολικά τó 1959. Οί μετοχικές εταιρείες συγκεντρώνουν σήμερα τόν κύριο όγκο τής παραγωγής και τής συσσώρευσης τού κεφαλαίου.

Δύο παρατηρήσεις είναι ακόμα αναγκαίες γιά νά προλάβουμε μηχανιστικές διασυνδέσεις τών δύο φαινομένων. Απ' τή μιά μεριά ή μείωση τών βιοτεχνικών μονάδων δέν είναι όμοιόμορφη. Είναι ιδιαίτερα αίσθητή στήν έπαρχία και τούς παραδοσιακούς κλάδους και συνδέεται μέ τήν κίνηση τού πληθυσμού. Αντίθετα, οί βιοτεχνικές μονάδες αυξάνουν στά μεγάλα άστικά κέντρα (έκεί δηλαδή πού συγκεντρώνεται ο κύριος όγκος τής σύγχρονης βιομηχανίας) και στούς κλάδους παραγωγής διαρκών καταναλωτικών αγαθών (προϊόντα από μέταλλο, έφαρμογής ήλεκτρισμού, ύλικά μεταφορών...) πού συνδέονται μέ τά νέα καταναλωτικά πρότυπα. Φαίνεται δηλαδή πώς και ή βιοτεχνία έκσυγχρονίζεται και έξειδικεύεται βαθμιαία ενώ ταυτόχρονα οργανώνεται γύρω άπ' τήν κυρίως βιομηχανία σάν ύποκατασκευαστής ή τó μεγάλο έμπόριο σάν κατασκευαστής έπί παραγγελία, σχέσεις πού λίγο απέχουν από τή σχέση έξαρ-

τημένης εργασίας. 'Απ' τήν ἄλλη μεριά, οἱ κλασικές ἀναλύσεις γιά τή συγκέντρωση καί συγκεντροποίηση τοῦ κεφαλαίου μόνο ἀπλουστευτικά μποροῦν νά ἐφαρμοστοῦν στήν ἑλληνική βιομηχανία. Ἡ γρήγορη αὐξηση τῶν μετοχικῶν ἐταιρειῶν συνοδεύεται ἀπό διασπορά τοῦ συσσωρευόμενου βιομηχανικοῦ κεφαλαίου. Πρόκειται, στήν πλειοψηφία τους, γιά ἐταιρεῖες «κλειστές» οἰκογενειακοῦ χαρακτήρα, ἐνῶ τό μέγεθός τους (ὡς πρὸς τά συνολικά ἢ πάγια κεφάλαια πού ἀπασχολοῦν) εἶναι μικρό καί αὐξάνεται πολὺ ἀργά. Εἶναι χαρακτηριστικό τό γεγονός ὅτι, μετὰ τήν ἀπότομη αὐξηση τῆς συγκέντρωσης τοῦ βιομηχανικοῦ κεφαλαίου μέ τίς μεγάλες ἐπενδύσεις τῆς περιόδου 1962-67, ἡ συμμετοχή τῶν 100 μεγαλύτερων στό σύνολο τῶν μετοχικῶν βιομηχανικῶν ἐταιρειῶν εἶναι φθίνουσα σέ ὅτι ἀφορᾷ τά κεφάλαια καί τοὺς ἐργαζόμενους.

4. Ἡ ἑλληνική βιομηχανία ἔχει μπεῖ πιά ὀριστικά στή φάση τῆς καπιταλιστικῆς ἀνάπτυξής της, ἔστω κι ἂν ἡ διαδικασία αὐτή ὁρίζεται στά πρῶτα της δῆματα. Αὐτή ἡ ἐξέλιξη προσδιορίζει τή σημερινή σύνθεση τῆς ἐργατικῆς τάξης. Δύο χαρακτηριστικά της γίνονται ἀμέσως ἀντιληπτά: ἡ βιομηχανική ἐργατική τάξη στήν Ἑλλάδα εἶναι σ' ἓνα μεγάλο της μέρος νέα, προέρχεται εἴτε ἀπό τήν ἀγροτική παραγωγή μέ τήν ὁποία πολλοί βιομηχανικοὶ ἐργάτες διατηροῦν ἀκόμα δεσμούς, εἴτε ἀπό ἄλλους κλάδους αὐταπασχολουμένων. Εἶναι ἐπίσης ἐξαιρετικά ἑτερογενής, ἀφοῦ συνυπάρχουν οἱ μικρές βιοτεχνικές μονάδες μέ τίς καθεαυτὸ βιομηχανίες, οἱ παραδοσιακές μέθοδοι παραγωγῆς σέ μίαν ὁλόκληρη διαβάθμιση τεχνικῶν πού φτάνει ὡς τήν πιὸ σύγχρονη τεχνολογία. Ἀλλά ἡ τάση εἶναι φανερή. Ὅλο καί περισσότεροι ἐργαζόμενοι μπαίνουν στήν παραγωγική διαδικασία πού χαρακτηρίζεται καί ἀπὸ καθαρά καπιταλιστικές σχέσεις παραγωγῆς καί αὐξανόμενη συγκέντρωση κεφαλαίου. (Σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα τῶν βιομηχανικῶν ἀπογραφῶν 1963 καί 1973, οἱ μισθωτοί, ἐργάτες καί ὑπάλληλοι, αὐξήθηκαν μέσα στή δεκαετία κατὰ 31% φτάνοντας τοὺς 493.000. Ταυτόχρονα τό δάρος μετατοπίζεται στίς μεγαλύτερες μονάδες. Οἱ μισθωτοὶ πού δουλεύουν σέ ἐπιχειρήσεις μέ πάνω ἀπὸ 50 ἀπασχολούμενους γίνονται ἀπὸ 45% τοῦ συνόλου τό 1963, 52% τό 1973, σημειώνοντας μιά θεαματική αὐξηση τοῦ 51%).

Σ' αὐτές τίς συνθήκες διαμορφώνεται μιά καινούργια ταξική συνείδηση. Μέ τή μεταπολίτευση καί τήν ἀποκατάσταση τῶν συνδικαλιστικῶν ἐλευθεριῶν ξεσπάει ἓνα ρωμαλέο, ταξικό καί στίς περισσότερες περιπτώσεις αὐθόρμητο κίνημα τοῦ βιομηχανικοῦ προλεταριάτου πού, μέ προωθημένες θέσεις, μπαίνει στήν πρωτοπορία τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ἀντικαθιστώντας τοὺς παραδοσιακοὺς κλάδους τῆς δεκαετίας τοῦ '60.

Βασικοὶ στόχοι τοῦ μαζικοῦ αὐτοῦ διεκδικητοῦ κινήματος εἶναι δύο: αὐξηση τῶν ἀποδοχῶν καί συνδικαλιστικές ἐλευθερίες. Ὁργανωτικὴ μορφή εἶναι ἡ ἐργοστασιακὴ ἐπιτροπὴ στήν ἀρχή, τό ἐπιχειρησιακὸ σωματεῖο κατόπιν. Ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1974 μέχρι τό 1978 βλέπουμε ἓνα ξάπλωμα αὐτοῦ τοῦ κινήματος, μίαν ἔνταση τῶν ἀπεργιακῶν του ἀγώνων καί μιά σειρά σημαντικές ἐπιτυχίες τόσο στή βελτίωση τῶν ἀμοιβῶν, καί λιγότερο τῶν ὀρων ἐργασίας, ὅσο καί στήν κατάκτηση συνδικαλιστικῶν δικαιωμάτων μέ τήν ἀπόκρουση πολλῆς φορὲς τρομοκρατικῶν ἀπολύσεων καί μέ τήν ἐδραίωση τοῦ ἐπιχειρησιακοῦ σωματείου. Ἀλλά οἱ νίκες αὐτές ἔμειναν ἀποσπασματι-

κές καί πρόσκαιρες καθὼς δέ στάθηκε δυνατό νά θεσμοθετηθοῦν. Τό ἀπαρχαιωμένο αὐταρχικὸ θεσμικὸ πλαίσιο τῶν ἐργασιακῶν σχέσεων ἔμεινε ἀμετάβλητο. Μέ τοὺς Νόμους 3239/55 καί 330/76, ὄχι μόνο μπαίνουν φραγμοὶ στήν ἀνάπτυξη τῆς συνδικαλιστικῆς δράσης, ἀλλὰ ταυτόχρονα συντηρεῖται στή ζωὴ ἓνας ὁλόκληρος μηχανισμὸς διοικήσεων συνδικαλιστικῶν ὁργανώσεων, χωρὶς ἐκπροσωπούμενη βάση, ἄμεσα ἐξαρτημένων ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸ Ἐργασίας. Οἱ διοικήσεις τῶν ὁργανώσεων αὐτῶν νομιμοποιοῦνται συνδικαλιστικά ἐπειδὴ ἔχουν τό δικαίωμα νά συνάπτουν συλλογικὴ σύμβαση (ἢ νά πηγαίνουν στήν ὑποχρεωτικὴ διαιτησία), δικαίωμα πού δέν μπόρεσαν νά κατακτήσουν τά ἐπιχειρησιακὰ σωματεῖα, ἐκτός ἀπὸ ἐλάχιστες εἰδικές ἐξαιρέσεις. Τά ἐπιχειρησιακὰ σωματεῖα δέν κατόρθωσαν νά συγκροτηθοῦν σέ εὐρύτερες συνδικαλιστικές ὁργανώσεις δεύτερου βαθμοῦ. Οἱ ἐργαζόμενοι στή βιομηχανία, βιομηχανικοὶ ἐργάτες καί ὑπάλληλοι, δέν ἔχουν σήμερα ἓνα ἐνιαῖο ἀντιπροσωπευτικὸ ὄργανο πού νά ἐκφράζει τά πραγματικά τους συμφέροντα, γιά νά ἀντιπαρατεθοῦν στήν ἐργοδοσία, πού διαθέτει ἀπὸ τή μεριά της τὸν πανίσχυρο Σ.Ε.Β. γιά νά ἐπιβάλει τή δική του πολιτική.

5. Ἀλλά καί γιά τὸν πέρα ἀπ' τή βιομηχανία οἰκονομικὸ καί κοινωνικὸ χώρὸ εἶναι ἀπαραίτητες κάποιες συνοπτικές παρατηρήσεις:

— Ἡ καθυστερημένη «ἐσωτερίκευση» τοῦ καπιταλιστικοῦ τρόπου παραγωγῆς στήν ἑλληνική βιομηχανία εἶχε σάν ἀποτέλεσμα τή χαμηλὴ ἀπορροφητικότητά της σέ ἐργασία παρὰ τή γρήγορη αὐξηση τῆς παραγωγῆς της. Σέ συνθήκες ἀνοικτῆς οἰκονομίας ἡ διαδικασία τῆς ἐκβιομηχάνισης δέν μπορούσε παρὰ νά στηριχτεῖ σέ σύγχρονη καί ἀνταγωνιστικὴ τεχνολογία ἐντάσεως κεφαλαίου. Ἔτσι, ἂν ἡ ἐξωτερικὴ μετανάστευση «ἄμβλυσε» τό χρόνιο πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, ἡ ἐξίσου ἐντυπωσιακὴ ἐσωτερικὴ μετανάστευση ὁδήγησε στή διόγκωση τῶν μικροαστικῶν στρωμάτων. Καί ἡ κατάσταση ἐπιδεινώνεται μέ τήν ἀνατροπὴ, τά τελευταῖα χρόνια, τῆς μετανάστευσης σέ παλιννόστηση. Εἶναι χαρακτηριστικὸ πὼς ἐνῶ τό ποσοστὸ τῆς μισθωτῆς ἐργασίας στό σύνολο τοῦ ἐνεργοῦ πληθυσμοῦ δέν ξεπερνάει τό 40-45%, στίς ἀναπτυγμένες χώρες τῆς ΕΟΚ εἶναι 80-90%, τό ποσοστὸ τῶν αὐταπασχολουμένων (μὴ γεωργῶν) αὐξάνεται γρήγορα καί ξεπερνάει σήμερα τό 25%.

— Ταυτόχρονα ὅμως ἡ εἰσροὴ σημαντικῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τό ἐξωτερικὸ (μεταναστευτικά καί ναυτιλιακὰ ἐμβάσματα, τουριστικά ἐσοδα) καί ἡ ἀποκεντρωτικὴ κατανομή τους: (α) ἐπιτρέπουν τή διάδοση καταναλωτικῶν προτύπων πού προσεγγίζουν τά δυτικοευρωπαϊκά καί ξεπερνᾶνε τίς δυνατότητες τῆς ἐγχώριας παραγωγῆς, (β) συντηροῦν ἔτσι τά διογκωμένα αὐτὰ στρώματα πού συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ τό ἐμπόριο, τὸν τουρισμό, τή ναυτιλία, τήν οἰκοδομὴ καί τίς διάφορες χειρωνακτικές ἢ διανοητικές ὑπηρεσίες καί τά ὁποῖα ἐξασφαλίζουν ἱκανοποιητικὰ εἰσοδηματικά ἐπίπεδα παρὰ τή χαμηλὴ τους παραγωγικότητα.

Γιά τοὺς αὐταπασχολουμένους ὅπως καί γιά τοὺς μικροὺς γεωργοὺς, βιοτέχνες, ὁ κίνδυνος ἀπὸ τή βαθμιαία καί ἀναπόφευκτη διεύρυνση καπιταλιστικῶν μορφῶν ὁργάνωσης τῶν δραστηριοτήτων τους εἶναι ἐξωφθαλμὸς. Ὡστόσο ἡ ἀντίδρασή τους δέν μπορεῖ νά περιοριστεῖ στό ἐπίπεδο τῆς κατανομῆς τῶν εἰσοδημάτων, ἀντίδραση πού συχνὰ καταλήγει, παρὰ τίς δια-

κηρυγμένες προθέσεις, σέ ανακατανομή τών εισοδημάτων σέ βάρος τών μισθωτών. Ούτε φυσικά στήν άρνηση αναλόφευκτων έξελίξεων (άντικειμενική κατανομή καί όργάνωση έργασίας). Ή μόνη μακροπρόθεσμα δυνάτη έναλλακτική προοπτική είναι (πέρα από μικρο-άτομιστικά συμφέροντα) ή αυτοοργάνωσή τους σέ συνεταιριστική (άλλά όχι συντεχνιακή) βάση, ή αυτοδιαχείριση τών νέων μορφών όργάνωσης καί ή άντιμετώπιση τών άρνητικών παρενεργειών πού συνεπάγεται ή έπιβολή καπιταλιστικών προτύπων.

6. Σάν συμπέρασμα μπορεί νά παρατηρηθεί ότι ενώ στό έπίπεδο τής έγχώριας παραγωγής προϊόντων καί εισοδημάτων ό καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής είναι ήδη καί τείνει νά γίνει άκόμα περισσότερο ό κυρίαρχος τρόπος παραγωγής, από κοινωνική άποψη παραμένει μειοψηφικός. Ή διείσδυσή τους σέ βάθος στό χώρο τής βιομηχανίας άλλά καί τής γεωργίας καί όρισμένων ύπηρεσιών (π.χ. στόν τραπεζικό χώρο καί πρόσφατα στόν έμπορικό) όδηγεί σέ διεύρυνση τών μεσαίων στρωμάτων πού άντιστέκονται στήν επέκταση τών καπιταλιστικών μορφών όργάνωσης στό χώρο τών δραστηριοτήτων τους.

Έτσι οί άντικειμενικές συνθήκες μιάς συμμαχίας μισθωτών-μεσαίων γιά τόν βαθμιαίο σοσιαλιστικό μετασχηματισμό τής κοινωνίας φαίνεται νά ύπάρχουν. Ύπό τήν προϋπόθεση πώς ή συμμαχία αυτή δέν θά περιοριστεί στό έπίπεδο τής κατανομής τών εισοδημάτων, ούτε στήν υπεράσπιση ξεπερασμένων ιστορικά ύποκειμενικών μορφών όργάνωσης. Πρός αυτή τήν κατεύθυνση χρειάζεται νά ένταθούν οί προσπάθειές μας.

Σημερινή διάρθρωση καί προοπτική τής έλληνικής βιομηχανίας

1. Οί συνέπειες πού προκύπτουν γιά τούς εργαζόμενους από τήν έξέλιξη τού καταμερισμού τής εργασίας σέ καπιταλιστικά πλαίσια δέν περιορίζονται όμως στήν κοινωνικο-οικονομική τους διάσταση. Ή γεωπολιτική τους διάσταση, σέ «άνοικτές» οικονομίες όπως ή έλληνική, είναι έπίσης σημαντική καί δέν μπορεί νά μάς άφήσει άδιάφορους.

Ή ιστορική ανάλυση δείχνει πώς μέ τή σωστή έξέλιξη τού καταμερισμού τής εργασίας ή παραγωγή τεχνολογίας διαχωρίζεται στά πλαίσια τής επιχείρησης άρχικά, άυτονομείται σέ άνεξάρτητες επιχειρήσεις (engineering) στή συνέχεια, συγκεντρώνεται σέ περιορισμένο κοινωνικο-οικονομικό καί γεωγραφικό χώρο τελικά. Κάθε άναπτυξιακή φάση (άπό κρίση σέ κρίση) θεμελιώνεται σέ νέες τεχνολογίες πού άξιοποιούν τή συσσωρευμένη έπιστημονική γνώση καί έπαναστατικοποιούν τίς τεχνικές μεθόδους παραγωγής. Ή διεθνοποίηση τής παραγωγής καί ή διάχυση τής τεχνικής έξασφαλίζουν στίς άνεπτυγμένες χώρες, πού μονοπωλούν τήν παραγωγή τής τεχνολογίας, τό συνεχή έλεγχο τών νέων προτύπων παραγωγής, έμπορίας καί κατανάλωσης καθώς καί τήν άναπαραγωγή τού ήγεμονικού τους ρόλου στό διεθνή πιά καταμερισμό τής εργασίας. Οί παραδοσιακές μορφές έξάρτησης παραχωρούν βαθμιαία τή θέση τους στή σύγχρονη μορφή τής τεχνολογικής έξάρτησης. Πράγματι, ό διεθνής παραγωγικός χώρος παίρνει σήμερα τή μορφή πυραμίδας ιεραρχικά συντεταγμένης, όπου ή θέση τής κάθε χώρας προσδιορίζεται από τό έπίπεδο άνάπτυξης, τήν έσωτερική συνοχή καί τό τεχνολογικό δυναμικό τού παραγωγι-

κού τής συστήματος.

Ή τεχνολογία στόν τομέα τών τροφίμων άλλά καί σ' εκείνους τής ένέργειας, τής πληροφορικής, τής άεροναυπηγικής άποτελούν σήμερα τό άντικείμενο τής διαμάχης γιά τήν άναπαραγωγή ή τή διαφοροποίηση τής διπολικής πυραμίδας πού γνωρίσαμε μεταπολεμικά. Διπολικότητα πού άμφισβητείται πολιτικά τόσο στό Βορρά όσο καί στό Νότο καί πού ή άμφισβήτησή της δημιουργεί τίς προϋποθέσεις νέων διεθνικών συσπειρώσεων όπου οί διαφορετικές κοινωνικο-πολιτικές πραγματικότητες σέ έθνικό έπίπεδο δέν άποτελούν άπαγορευτικό έμπόδιο. Ή ρευστότητα αυτή θέτει τό νέο διεθνή καταμερισμό τής εργασίας υπό διαπραγμάτευση καί αύξάνει τίς δυνατότητες βελτιωμένης άνακατανομής του. Πράγματι, χώρες ή σύνολα χωρών πού διαθέτουν τήν πολιτική βούληση βελτιώνουν τή θέση τους ένισχύοντας τό παραγωγικό τους δυναμικό καλύπτοντας τά στρατηγικά τους κενά καί επιδιώκοντας τή συμμετοχή τους στή διεθνή παραγωγή τεχνολογίας πού τόσο ή παραγωγή της όσο καί ή άξιοποίησή της ξεπερνάει τίς δυνατότητες καί τών πιό άναπτυγμένων μεμονωμένων χωρών.

2. Τί κάνει ή έλληνική βιομηχανία μπροστά στίς διαγραφόμενες έξελίξεις, ποιά είναι ή άπάντησή της στήν κρίση; Μάς ενδιαφέρει;

— γιατί ή άντιπαράθεσή μας μέ τό κεφάλαιο καί τούς εκπροσώπους του, τούς βιομηχάνους, δέν σημαίνει καί άντιπαράθεσή μας μέ τή βιομηχανία.

— γιατί οί σημερινοί προσανατολισμοί τής τελευταίας θά προσδιορίσουν αύριο τόσο τήν έσωτερική της συνοχή όσο καί τή θέση της στό διεθνή καταμερισμό τής εργασίας.

Ό βαθμιαίος σοσιαλιστικός μετασχηματισμός τής κοινωνίας μας προϋποθέτει τή συνεχή ένίσχυση τού παραγωγικού δυναμικού καί τής διεθνούς θέσης τής χώρας, τήν ένεργητική συμμετοχή της στίς νέες άνακατατάξεις. Δέν θά στηριχτεί ούτε σέ άνιστορική μοιρολατρία — πού θεωρεί τή χώρα άπλό άντικείμενο καταδικασμένο νά ύποστεί τίς συνέπειες τής κρίσης τού διεθνούς καπιταλισμού — ούτε στήν έξίσου άνιστορική ούτοπία πού είναι ή άπλή άρνηση (μέ άποπροσανατολιστικά συνθήματα τού τύπου: «άπόλυτη» άνεξαρτησία ή άυτοδυναμία, «έξοδος» από τή διεθνή αγορά...) μιάς διεθνούς πραγματικότητας δυσκολομετάβλητης μεσοπρόθεσμα.

3. Όρισμένα δεδομένα πού προκύπτουν άπ' τήν ανάλυση τών πρόσφατων έξελίξεων τής έλληνικής βιομηχανίας παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον:

● Σημαντική διαδικασία έκβιομηχάνισης τής χώρας προσανατολίστηκε σχεδόν άποκλειστικά άπ' τίς άποφάσεις τής ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

● Άρχικά, κυρίαρχος ήταν ό ρόλος τού ξένου, διεθνούς κεφαλαίου. Ή άνάπτυξη υπό τήν ήγεμονία του τών κλάδων παραγωγής ένδιαμέσων αγαθών (άλουμίνιο, χαλυδουργία, χημικά, καουτσούκ, πετρελαιοειδή) μεταβάλλει τήν εικόνα τής έλληνικής βιομηχανίας. Τό κέντρο βάρους τόσο τών έπενδύσεων, όσο καί τής παραγωγής καί τών έξαγωγών τού βιομηχανικού τομέα μετατοπίζεται προς τούς κλάδους αυτούς. Στό σύνολό της ή βιομηχανία άναπτύσσεται γρήγορα καί γίνεται τό κύριο στήριγμα τής παραγωγής καί τών έξαγωγών τής χώρας.

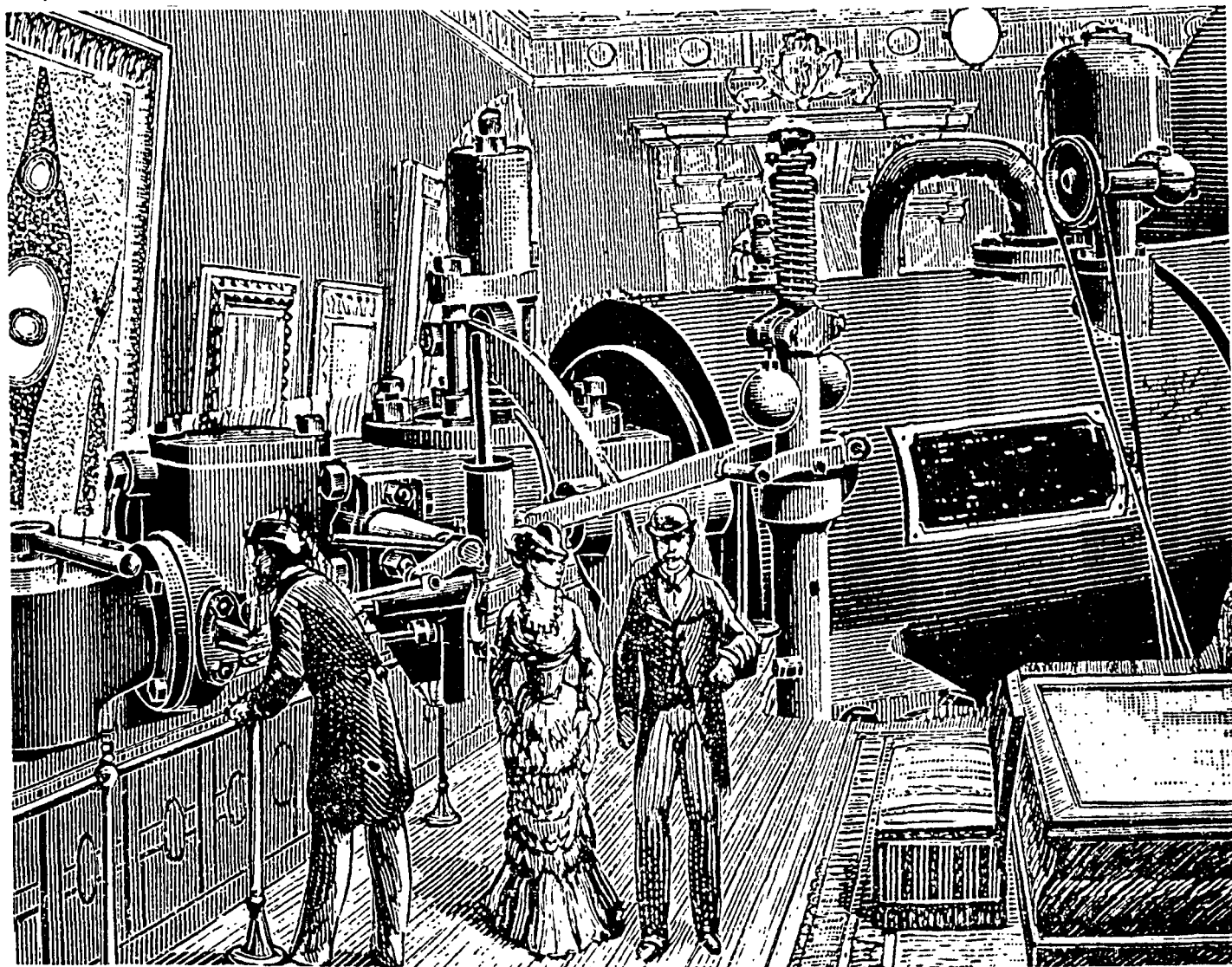
● Στή συνέχεια, τόν τόνο δίνει τό έλληνικό κεφάλαιο. Ήδη τό έλληνικό κεφάλαιο πού κινείται στό διεθνή χώρο (κυρίως έφο-

πλιστικό) έχει παρουσιάσει έντονη δραστηριότητα στα πετρελαιοειδή. Μέ το ξέσπασμα της κρίσης, ή ροή ξένου κεφαλαίου περιορίζεται, προσανατολίζεται σέ κλάδους παραγωγής καταναλωτικών αγαθών καί μέ στόχο τήν έσωτερική αγορά (ήλεκτρικές οικιακές συσκευές...). Τό κέντρο βάρους τών στάσιμων πιά έπενδύσεων μετατοπίζεται σέ παραδοσιακούς κλάδους (ύφαντουργία, τσιμέντα, προϊόντα από μέταλλο...) όπου κυριαρχούν έλληνικές μικρές κατά κανόνα επιχειρήσεις, ενώ τό ενδιαφέρον του έφοπλιστικού κεφαλαίου μετατοπίζεται στα ναυπηγεία. Καί οί έπιπτώσεις είναι ήδη έκδηλες, τόσο στή διάρθρωση της παραγωγής όσο καί σ' εκείνη τών εξαγωγών της βιομηχανίας (στις τελευταίες κυριαρχούν πάλι τά ύφαντουργικά, τσιμέντα...).

● Η εξέλιξη αυτή αποδεικνύει τόν έπιφανειακό χαρακτήρα της διαδικασίας έκσυγχρονισμού της έλληνικής βιομηχανίας. Είναι αλήθεια δέβαια ότι βαθμιαία βελτιώνονται τόσο ή έσωτερική συνολή (περίπτωση π.χ. του κυκλώματος δωξίτης - αλου-

μίνια - αλουμίνιο - προϊόντα αλουμινίου) όσο καί ή διεθνής ανταγωνιστικότητα της έλληνικής βιομηχανίας (πού έξάγει σήμερα πάνω άπ' τό 15% της συνολικής της παραγωγής). Είναι όμως εξίσου αλήθεια ότι ή εξέλιξη αυτή είναι άτελώς καί μονόπλευρα προσανατολισμένη προς τήν παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Άτελώς, γιατί περιορίζεται σέ χαμηλής τεχνολογίας προϊόντα (π.χ. νήματα καί όχι έπώνυμα ύφαντουργικά προϊόντα, προφιλέ αλουμινίου για οικοδομική χρήση αλλά όχι ύψηλης τεχνολογίας προϊόντα αλουμινίου...). Μονόπλευρα, γιατί τόσο τό ξένο όσο καί τό έλληνικό κεφάλαιο άδιαφόρησαν για τήν έγγύρια παραγωγή κεφαλαιουχικού έξοπλισμού καί τεχνολογίας (τό ποσοστό τών αναγκών πού καλύπτεται μέ εισαγωγές αύξήθηκε σημαντικά). Ο προσανατολισμός αυτός επιτρέπει τήν άξιοποίηση τών συσσωρευμένων κεφαλαίων, όχι όμως καί τόν έλεγχο της διαδικασίας συσώρευσής τους.

● Τό κράτος, κατά τήν περίοδο αυτή, περιόρισε τό ρόλο του στή δημιουργία της ύποδομής καί του θεσμικού πλαισίου πού

θά διασφάλιζαν την εκδήλωση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Πιστωτική πολιτική, κίνητρα, παροχές λειτούργησαν «έπιπτα» επικυρώνοντας προκαθορισμένες επιλογές. 'Ακόμα και οι πρόσφατοι αναπτυξιακοί νόμοι που θέσπισαν κριτήρια προσανατολισμού δεν είχαν στην πράξη κανένα αποτέλεσμα. 'Ακόμα και οι λιγοστές κρατικές επενδύσεις με διαφορετικό προσανατολισμό (πετροχημικά, ειδικοί χάλυδες...) που εξαγγέλθηκαν μεταπολιτευτικά, γρήγορα υποδαθμίστηκαν ή ματαιώθηκαν.

4. Συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις που επιτρέπουν να ισχυριστούμε πως η απάντηση της ελληνικής βιομηχανίας στην παγκόσμια κρίση είναι άμυντική, συντηρητική και κοντόφθαλμη. Μακροπρόθεσμα, στα πλαίσια της διαγραφόμενης διεθνούς κατανομής της εργασίας και της ένταξής μας στην ΕΟΚ, η εξακολούθηση των τάσεων αυτών υποσκάπτει την εσωτερική συνοχή και τη διεθνή θέση και της βιομηχανίας και της ελληνικής οικονομίας στο σύνολό της.

Οι εργαζόμενοι πρέπει και μπορούν να απαντήσουν με μία διαφορετική στρατηγική που να εντάσσεται στις μακροπρόθεσμες προοπτικές της. Κριτήρια μίας τέτοιας στρατηγικής μπορεί να είναι:

- 'Η αναβάθμιση του τεχνολογικού περιεχόμενου των παραδοσιακών κλάδων.

- 'Η κάλυψη στρατηγικών κενών του βιομηχανικού μας συστήματος (άξιοποίηση εγχώριου όρυκτου πλούτου, παραγωγή κεφαλαιουχικού εξοπλισμού...).

- 'Η έγκαιρη τοποθέτηση της ελληνικής βιομηχανίας σε νέους κλάδους καίριας σημασίας για την επόμενη φάση της παγκόσμιας αναπτυξιακής διαδικασίας (ένεργειακή τεχνολογία και τεχνολογία τροφίμων...).

Δέν μπορούμε να αναγνωρίσουμε στην εργοδοσία την ουσιαστική ιδιοκτησία του παραγωγικού δυναμικού της χώρας. 'Η χωρίς προοπτική συμπεριφορά της διακινδυνεύει τα πεπραγμένα όλων μας. Χρειάζεται να παρέμβουμε, όπως χρειάζεται να αναζητήσουμε τις μορφές οργάνωσης που θα εξασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα της παρέμβασής μας.

Στή σημερινή συγκυρία, η υπόθεση της αλλαγής δεν είναι υπόθεση λεονταρισμών ή καταστροφολογικής αναμονής αλλά νηφάλιας υπόδειξης των πραγματικών δυνατοτήτων της χώρας και της αναγκαιότητας μίας διαφορετικής αναπτυξιακής προοπτικής πολιτικά προσδιορισμένης, οικονομικά προγραμματισμένης και κοινωνικά ελεγχόμενης.

'Αναγκαιότητα και δυνατότητα μίας αυξανόμενης συμμετοχής του εργατικού κινήματος στη χάραξη πύθ θαρραλέας προοπτικής για την ελληνική βιομηχανία και τό ανθρώπινο δυναμικό της.

Πρίν προχωρήσουμε άς διευκρινίσουμε όρισμένες βασικές μας θέσεις.

1. Λέμε ναι στη βιομηχανική ανάπτυξη.

'Η αντίθεσή μας με τό κεφάλαιο δέ σημαίνει και αντίθεση με τη βιομηχανία. 'Αντίθετα, η εργατική τάξη και τό συνδικαλιστικό κίνημα όφείλουν νά έχουν μία δική τους αντίληψη και πολιτική για τό προβλήματα ανάπτυξης της βιομηχανίας στη χώρα μας. Κι ένα ανάλογο ενδιαφέρον πού θά άπορρέει από τό γεγονός ότι η βιομηχανία έχει άμεση σχέση με την ίκανοποίηση

των υλικών άναγκών του ανθρώπου και παράλληλα με την πρόοδο της κοινωνίας.

Σύμφωνα μ' αυτή την αντίληψη, ό ρόλος της βιομηχανίας καταξιώνεται κοινωνικά μόνο μέσα στα πλαίσια μίας *έθνικής δημοκρατικής ανάπτυξης*, όπου κύριος στόχος παύει νά είναι η αύξηση των κερδών των μονοπωλίων και αντικαθίσταται σταθερά από τη *μέριμνα*:

- Για την άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού επιπέδου των εργαζομένων.

- Την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

- Τη δημοκρατική και σοσιαλιστική προοπτική της ελληνικής κοινωνίας.

2. *Θεωρούμε άναντικάστατο τό ρόλο των εργαζομένων*, στην παραγωγική διαδικασία, παρά τίς τεράστιες προόδους της επιστημονικής και τεχνικής επανάστασης (νέα τεχνολογία-αυτοματοποίηση κλπ.) και τη συνακόλουθη μείωση του εργατικού δυναμικού. 'Αλλά και σε σχέση μ' αυτή την ίδια την ανάπτυξη, τό είδος, την έκταση, την ποιότητα και τούς στόχους της, ό ρόλος των εργαζομένων παραμένει κεφαλαιώδης.

3. *Μέ βάση τά παραπάνω ή ένεργοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού. 'Η άποδέσμευση της δημιουργικής πρωτοβουλίας και των ίκανοτήτων των εργαζομένων*, αναδειχεται από τά πράγματα σε πρόβλημα μεγάλης σημασίας. Κάτι πού θά πρέπει νά ενδιαφέρει όχι μόνο τό συνδικαλιστικό κίνημα, αλλά την ίδια την κοινωνία και την πολιτεία.

'Αν αυτός ό στόχος είναι πράγματι τόσο σημαντικός, όπως έμεις πιστεύουμε, δέ μένει παρά νά αναζητήσουμε και νά διασφαλίσουμε τούς όρους και τίς προϋποθέσεις πού θά έκάναν δυνατή την επίτευξή του.

'Η άποδέσμευση της δημιουργικής πρωτοβουλίας των εργαζομένων ένα σύνθετο πρόβλημα.

'Η δική μας απάντηση στό θέμα πού δάλαμε είναι στενά συναρτημένη με τον τρόπο αντιμετώπισης κρίσιμων προβλημάτων πού σχηματικά μπορούμε νά κατατάξουμε σε τρεις μεγάλες ενότητες:

α. Προβλήματα οικονομικά και κοινωνικά.

β. Προβλήματα θεσμικά: Νομικό πλαίσιο, εργασιακές σχέσεις.

γ. Προβλήματα ανανέωσης του συνδικαλιστικού κινήματος.

Οικονομικοκοινωνικά προβλήματα

Ξεκινώντας από τίς υλικές προϋποθέσεις πού είναι απαραίτητες για τη δημιουργία ενός νέου τύπου σχέσεων και ενός άλλου κλίματος, έπισημαίνουμε εκείνες πού σχετίζονται με τη σωστή αντιμετώπιση και ίκανοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων των εργαζομένων. Μέ τά προβλήματα κοινωνικής ασφάλισης, εκπαίδευσης - πολιτιστικής ανάπτυξης - υγείας και περιβάλλοντος. Μέ την προστασία των δικαιωμάτων της εργαζόμενης γυναίκας και της νεολαίας κ.ά.

'Όλα τά παραπάνω συμπυκνώνονται στό αίτημα για την προοδευτική άνοδο του βιοτικού και πολιτιστικού επιπέδου του βιομηχανικού προλεταριάτου, την ουσιαστική συμμετοχή του στην κατανομή του παραγόμενου προϊόντος.

Ειδικότερα, ανάμεσα στα οικονομικοκοινωνικά αίτήματα του συνδικαλιστικού κινήματος, προέχουσα σημασία έχουν

ήμερα οι θεσμικές εκείνες αλλαγές που σχετίζονται με την καθιέρωση της αυτόματης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής σε συνδυασμό με την προοδευτική ανακατανομή του εθνικού εισοδήματος και την αντίστοιχη αύξηση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζομένων.

Τό οικονομικό περιεχόμενο των εργατικών αγώνων δεν περιορίζεται πιά μόνο στον συμψηφισμό της απώλειας της αγοραστικής ικανότητας του μεροκάματου που προκαλεί ο πληθωρισμός. Πέρα απ' αυτό, οι εργαζόμενοι παλεύουν για μία άλλη σχέση ανάμεσα στα κέρδη και τους μισθούς. Τέτοια πού θα αυξάνει το πραγματικό τους εισόδημα και θα συμβάλει στην υλική και πολιτιστική τους ευημερία.

Στενά συνδεδεμένο με τό προηγούμενο είναι τό πρόβλημα της καταπολέμησης της ανεργίας και ή υπεράσπιση του δικαιώματος της απασχόλησης. Στην προκειμένη περίπτωση τό συνδικαλιστικό κίνημα θά χρειάσκει ν' αντιπαλέψει αποφασιστικά και νά αποκρούσει τή λογική των καπιταλιστών πού επιδιώκουν μέσω των μαζικών απολύσεων νά διασφαλίσουν τή μείωση του κόστους παραγωγής και τήν αντίστοιχη άνοδο της αποδοτικότητας του κεφαλαίου. 'Η τακτική αυτή δεν έχει μόνο συγκυριακό χαρακτήρα. 'Αφορά τήν ίδια τήν ούσία της καπιταλιστικής κρίσης (πτώση ποσοστού κέρδους) πού τό ξεπεράσμα της προϋποθέτει αναδιάρθρωση της οικονομίας. 'Εκτός από τά άμεσα μέτρα για τό σταμάτημα των απολύσεων και τήν απορρόφηση των άνεργων επείγει ή κατάρτιση μακροπρόθεσμων κρατικών επενδυτικών προγραμμάτων για τήν εξασφάλιση απασχόλησης στους άνεργους, στους νέους πού για πρώτη φορά εμφανίζονται στην αγορά εργασίας, στους επαναπατριζόμενους μεταναστες, στό επιστημονικό δυναμικό, στό εργατικό δυναμικό του αγροτικού τομέα κ.ά.

Γιά τό σκοπό αυτό τό Α.Ε.Μ. έχει προτείνει τήν επεξεργασία μιάς πολιτικής πού θ' αξιοποιεί τους εθνικούς και κοινοτικούς πόρους με τόν πιό αποτελεσματικό τρόπο. Θά ενισχύει τό ρόλο του δημόσιου τομέα στην παραπέρα εκβιομηχάνιση της χώρας με προγράμματα ανάπτυξης σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Θά ενισχύει τίς ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις με κίνητρο και με κριτήριο όχι τή μεγιστοποίηση των κερδών της οικονομικής ολιγαρχίας, αλλά τίς ανάγκες σταθερής άνόδου του επιπέδου υλικής και πολιτιστικής ευημερίας της εργατικής τάξης και των άλλων εργαζομένων.

Ένα ακόμη πρόβλημα αίχμης είναι ή καθιέρωση της 5μερης και 40ωρης εργάσιμης εβδομάδας.

Σέ συνθήκες ανάπτυξης της παραγωγικότητας της εργασίας, χάρη στην εφαρμογή νέας τεχνολογίας αλλά και στην εντατικοποίηση της εργασίας τό πρόβλημα του εργάσιμου χρόνου αποχτάει κρίσιμη σημασία. 'Η 5μερη εβδομάδα και 40 ώρες δουλειάς δεν είναι απλώς ένα ώριμο αίτημα αλλά και αναγκαίος όρος για μία άλλη ποιότητα ζωής.

Εκτιμώντας ιδιαίτερα τό ρόλο της εργαζόμενης γυναίκας και της εργαζόμενης νεολαίας στη βιομηχανία, ένα ρόλο πού συνεχώς διευρύνεται με τή μαζική συμμετοχή τους στην παραγωγή, χρειάζεται νά δοθεί ξεχωριστή προσοχή στα ειδικά προβλήματα πού τους απασχολούν.

Τό συνδικαλιστικό κίνημα οφείλει νά υιοθετήσει τους στόχους του γυναικείου κινήματος: για τήν απελευθέρωση της 'Ελληνίδας και τήν πλήρη ισότητα των δύο φύλων στην κοινω-

νική και προσωπική ζωή. Για τήν ανύψωση της θέσης και του ρόλου της εργαζόμενης γυναίκας στην οικονομία και τήν κοινωνία. Για τήν δολόπλευρη και ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητάς της, μέσα από τήν κατάργηση των διακρίσεων και τήν κατοχύρωση στη ζωή, της ισότητας των δικαιωμάτων ως προς τήν πρόσληψη, τήν ίση άμοιβή, τήν εξέλιξη, τίς προαγωγές, τέλος τήν ελεύθερη και ισότιμη συμμετοχή της σ' όλες τίς εκδηλώσεις της κοινωνικής ζωής.

'Ανάλογη σημασία θά πρέπει νά δοθεί στα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, τά πνευματικά και πολιτιστικά ενδιαφέροντα της εργαζόμενης νεολαίας. Σέ πρώτη γραμμή, εκείνα πού σχετίζονται με τήν άπαιταγή των εργαζομένων νέων από τή διπλή καταπίεση, τήν ανισότιμη άμοιβή, τήν αυταρχική συμπεριφορά, τήν προστασία κατά της ανεργίας. Τά θέματα της τεχνικής και επαγγελματικής τους κατάρτισης, της εξασφάλισης συνθηκών για τή συμμετοχή τους στην εκπαίδευση, γενικότερα με τά προβλήματα αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου τους.

'Αλλαγές στό τοπικό και θεσμικό πλαίσιο

Σημαντικό κεφάλαιο στη χάραξη μιάς εθνικής πολιτικής πού θά αυξάνει προοδευτικά τή συμμετοχή του εργατικού κινήματος στην ανάπτυξη της βιομηχανίας παραμένει ή *εξυγίανση των εργασιακών σχέσεων* και ό *«εξανθρωπισμός της εργασίας»*. 'Η διαμόρφωση και εφαρμογή μιάς πολιτικής πού θά καθιερώνει ένα νέο τύπο εργασιακών σχέσεων βασισμένο στην ανάπτυξη της βιομηχανικής δημοκρατίας κι όχι στό αστυνομικό καθεστώς, στην αυθαιρεσία και στους αναχρονιστικούς κανονισμούς.

'Εννοούμε τήν επεξεργασία μιάς πολιτικής πού θά τείνει στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής στη δουλειά και έξω από τή δουλειά. Πού θά συμβάλλει στη δημιουργία συνθηκών πού θά διασφαλίζουν σε κάθε εργαζόμενο τή δυνατότητα νά απολαμβάνει τους καρπούς της δουλειάς του και νά αναπτύσσει πολυπλευρα τήν προσωπικότητά του.

'Απ' αυτή τήν άποψη ή κατάργηση του αυταρχικού-αστυνομικού και τρομοκρατικού καθεστώτος στό έσωτερικό των επιχειρήσεων. 'Ο εκσυγχρονισμός και εκδημοκρατισμός των έσωτερικών κανονισμών εργασίας. 'Η βελτίωση των συνθηκών περιβάλλοντος, ή προστασία κατά των εργατικών ατυχημάτων και επαγγελματικών ασθενειών. 'Η ανάπτυξη των θεσμών και μηχανισμών προστασίας των εργαζομένων στον τόπο δουλειάς. 'Η διατύπωση προγραμμάτων μόρφωσης και πολιτιστικής δραστηριότητας μπορούν νά συνθέσουν τίς βασικές πλευρές μιάς εθνικής πολιτικής εξανθρωπισμού της εργασίας.

'Η συμμετοχή

'Αν ή ίκανοποίηση των οικονομικών κοινωνικών προβλημάτων και ή άνοδος της υλικής ευημερίας μπορεί νά είναι βασικός όρος για μία νέα στάση των εργαζομένων απέναντι στη βιομηχανική ανάπτυξη. Πρόβλημα κλειδί παραμένει πάντα ή συμμετοχή του εργατικού κινήματος στη χάραξη και τήν εφαρμογή μιάς άλλης πολιτικής για τήν ελληνική βιομηχανία και τό ανθρώπινο δυναμικό της.

'Η αναγκαιότητα αυτής της συμμετοχής είναι όφθαλμοφα-

νής και άναμφισβήτητη. Ή δυνατότητα πραγματοποίησής της ρεαλιστική. Τό ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα, χάρη στην πολύχρονη έμπειρία του, είναι ήδη σέ θέση νά διεκδικήσει τήν πλήρη συμμετοχή του στην οικονομική και κοινωνική ζωή, άρκει νά προχωρήσει χωρίς καθυστερήσεις στις άπαραίτητες διαρθρωτικές και λειτουργικές αλλαγές.

Προσδιορίζοντας σαφέστερα τό θέμα τής συμμετοχής θά μπορούσαμε νά τό διατυπώσουμε σά δικαίωμα τοῦ συνδικάτου στην ένημέρωση, σάν κατάκτηση τής ικανότητας νά γνωρίζει, νά ελέγχει και νά παρεμβαίνει στή διαδικασία τής παραγωγής. Σάν κατάκτηση τής δυνατότητας παρέμβασης πού μπορεί νά ξεκινάει από τήν επενδυτική πολιτική, μέχρι τήν αναδιάρθρωση και τόν έκσυγχρονισμό τής παραγωγικής διαδικασίας. Τήν άπασχόληση και τήν οργάνωση τής εργασίας. Τίς συνθήκες υγείας και περιβάλλοντος.

Μ' άλλα λόγια, **συμμετοχή** σημαίνει τό δικαίωμα τοῦ συνδικάτου νά συζητάει μέ τήν επιχείρηση. Τό πώς, τί και πού παράγει. Κι αυτό πάντα μέσα σέ μιá αντίληψη βασικού μετασχηματισμοῦ τής επιχείρησης και τής κοινωνίας.

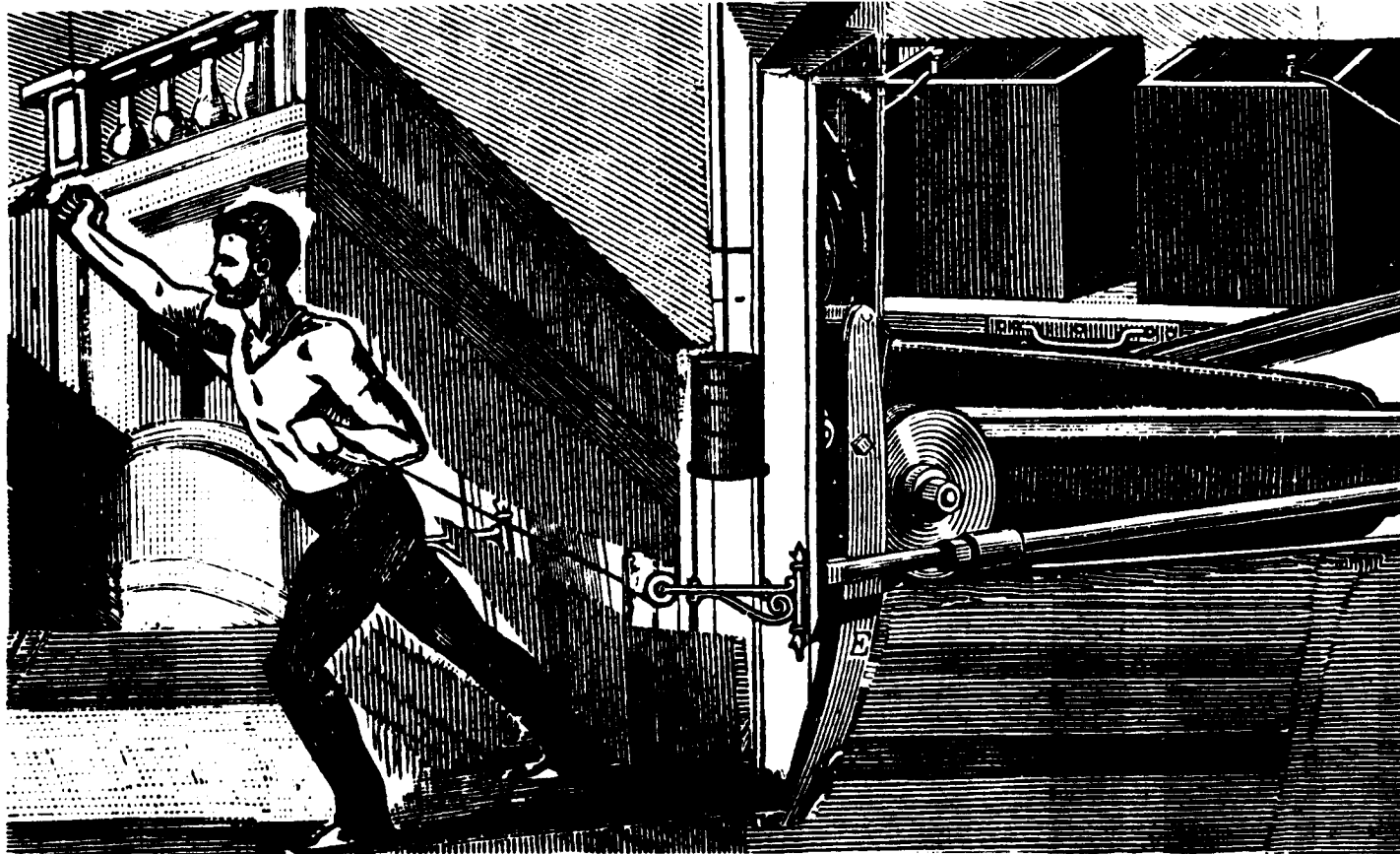
Ή ένημέρωση τών συνδικάτων μπορεί νά γίνεται περιοδικά και σέ διάφορα επίπεδα. Σέ επίπεδο έθνικό, βιομηχανικού κλάδου ή και μεμονωμένης επιχείρησης. Μ' αυτή τήν πληροφόρηση τά συνδικάτα θά είναι σέ θέση νά διαπραγματεύονται μέ τούς εργοδότες διατηρώντας πλήρη έλευθερία κρίσης και δράσης.

Θά μπορούν νά επεμβαίνουν στην οργάνωση και τούς ρυθμούς τής δουλειάς, στό σκοπό και τήν κατανομή τών έπενδύσεων, στό ώράριο, στις άπαιτούμενες ειδικεύσεις.

Πλάι στα συνδικάτα, και σέ συνεργασία μαζί τους, έξαιρετικό ρόλο στην ανάπτυξη τής συμμετοχής μπορούν νά παίξουν τά ΄Συμβούλια Προσωπικού ΄Επιχειρήσεων. Περιεχόμενο δράσης τους μπορεί νά είναι ή φροντίδα γιά τή βελτίωση τών όρων εργασίας, ή τήρηση τών συλλογικών συμβάσεων, προβλήματα προσλήψεων και απολύσεων κ.ά.

Ή ανανέωση τοῦ συνδικαλιστικού κινήματος

Δώσαμε ήδη μερικές πλευρές τής αντίληψης και τής πολιτικής μας γιά τό ρόλο τοῦ εργατικού δυναμικού στή χάραξη μιáς άλλης προοπτικής γιά τήν ελληνική βιομηχανία. Βασικά ώστόσο πρόβλημα παραμένει ή ύπαρξη ενός ενιαίου, μαζικού, ταξικού αυτόνομου και ανεξάρτητου συνδικαλιστικού κινήματος, ικανού πρίν άπ' όλα νά έμπνευσθει από τήν αντίληψη πώς ή εργατική τάξη μέ τά συνδικάτα της και τόν εργοστασιακό συνδικαλισμό παρεμβαίνει και τροποποιεί καθημερινά (έδω και τώρα) γιά λογαριασμό της τό χαρακτήρα και τό πρότυπο ανάπτυξης. Ίκανού νά οργανώνει νά πολιτικοποιεί και νά διευθύνει τούς άγώνες τών εργαζομένων προς τίς αναγκαίες διαρθρωτικές αλλαγές. Γιά τήν κατάκτηση νέων θέσεων στίς κέντρα λήψης αποφάσεων σ' όλη τήν κλίμακα τής οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Ίκανού νά συσπειρώνει και νά έμπνέει

τούς εργαζόμενους με την ταξική συνείδηση και την προοπτική της αντικατάστασης του καπιταλισμού από το σοσιαλισμό.

Όπως είναι γνωστό, η εργατική τάξη, διεθνώς και στη χώρα μας, χάρη στην επιστημονική και τεχνολογική πρόοδο, τη μορφωτική και πολιτιστική ανάπτυξη, έχει σημαντικά αλλάξει, τόσο από την άποψη της σύνθεσης και του όγκου της, όσο κι από την άποψη του ειδικού βάρους και του ρόλου της, στις σημερινές εξελίξεις.

Αντίστοιχα και το συνδικαλιστικό κίνημα στην εποχή μας εκφράζοντας αυτές τις αλλαγές, έχει να παίξει ένα ρόλο ευρύτερο και ουσιαστικότερο. Ένα ρόλο που δεν περιορίζεται πιά μόνο στη βελτίωση του μεροκάματου, των συνθηκών και των όρων δουλειάς. Αλλά επεκτείνεται σε θέματα και προβλήματα που αφορούν ένα νέο πλαίσιο ζωής. Πού σχετίζονται με την άνοδο της θέσης της εργατικής τάξης, στο εργοστάσιο και την κοινωνία, με την άνοδο της στάθμης της ίδιας της κοινωνίας.

Μ' ένα λόγο, τό ταξικό συνδικαλιστικό κίνημα προωθεί σήμερα αιτήματα και κατακτήσεις που επιδιώκουν να επιδράσουν άμεσα στους μηχανισμούς του συστήματος και στους νόμους λειτουργίας του. Στά ίδια τά κέντρα των καπιταλιστικών αποφάσεων. Και είναι μέσα απ' αυτή τη διαδικασία που αναδειχνέται στη ζωή, σε μοχλό της οικονομικής και κοινωνικής εξέλιξης.

Ας σημειωθεί πώς αυτή η πρωτοποριακή αντίληψη δεν είναι ή αντίληψη όλου του κινήματος. Ούτε της Γ.Σ.Ε.Ε., ούτε και δημοκρατικών ακόμη παρατάξεων. Αντίθετα, μπορεί να διαπιστώσει κανείς πώς η γενική προβληματική και η πρακτική, η νοοτροπία και μεθοδολογία του συνδικαλισμού δεν έχει ουσιαστικά απομακρυνθεί από τά επίπεδα του 1950. Πώς τό γενικό επίπεδο οργάνωσης, διάρθρωσης, ταξικής και συνδικαλιστικής συνείδησης βρίσκεται σε όξεία αναντιστοιχία με τη σημερινή πραγματικότητα.

Για να εκφραστεί λοιπόν πρακτικά και να αξιοποιηθεί δημιουργικά ο διευρυμένος ρόλος του συνδικαλιστικού κινήματος, απαιτείται ένα σύστημα βαθιών διαρθρωτικών αλλαγών στις δομές και τους θεσμούς, ευρύτερα στην εργατική νομοθεσία, έτσι που να αντιστοιχεί στο σημερινό επίπεδο οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Χρειάζεται να διασφαλιστούν οι απαραίτητοι μηχανισμοί συμμετοχής καθώς και η ανάλογη πολιτική (έλεγχος κερδών - τοποθέτηση επενδύσεων). Ένα απίθανο πλέγμα θεσμών και νομικών διατάξεων που φέρουν τη σφραγίδα της καθυστέρησης και ύφαιναν τους ιστούς της εξάρτησης θα πρέπει να αναμορφωθούν από τά βάθη τους. Ειδικότερα πρέπει να καταργηθούν οι απεργοσπαστικοί νόμοι 330/76-3239/55 - 643/77. Να κατοχυρωθεί ή ελεύθερη συνδικαλιστική δράση (135 Δ.Σ.Ε.).

Μέσα σ' ένα δημοκρατικό και ανανεωμένο νομικό και θεσμικό πλαίσιο είναι ανάγκη ακόμη να επιβεβαιωθεί και κατοχυρωθεί ο νέος ρόλος των συνδικάτων. Να κατοχυρωθούν και θεσμοθετηθούν τά κατακτημένα οικονομικοκοινωνικά και συνδικαλιστικά δικαιώματα των εργαζομένων. Να έναρμονισ-

θεί ή εργατική νομοθεσία με την αντίστοιχη των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Ο ρόλος του συνδικάτου

Προσδιορίζοντας με ακρίβεια τό ρόλο του συνδικάτου στις σημερινές συνθήκες υποστηρίζουμε πώς αυτό σε κάθε περίπτωση - είτε σε περίοδο κρίσης, είτε σε φάση ανάκαμψης της οικονομίας - *οφείλει να συμπεριφέρεται και να δρά σαν μία δύναμη αλλαγής στην επιχείρηση και στην κοινωνία.*

Αυτό σημαίνει πώς σήμερα, σε περίοδο οικονομικής κρίσης, τό συνδικάτο δεν μπορεί να περιορίζεται σε μία άμυντική στάση. Π.χ. στην προστασία του εισοδήματος και της απασχόλησης, αφήνοντας σε άλλους την ευθύνη για τις οικονομικές και κοινωνικές επιλογές που έχει ανάγκη ο τόπος. Ούτε μπορεί να αρκείται στο να κατοχυρώνει τά κεκτημένα, ζητώντας από την κυβέρνηση, τά πολιτικά κόμματα και την εργοδοσία να ενδιαφερθούν για τό ξεπέρασμα της κρίσης.

Σε μία τέτοια περίπτωση η ταξική οργάνωση των εργατών θα μετατρέπονταν απλώς σε μία ομάδα διαμαρτυρίας ή εκλογικής πίεσης. Ο ρόλος της εργατικής τάξης και του συνδικαλιστικού κινήματος θα υποβιβάζονταν σ' ένα ρόλο εξαρτημένο και βοηθητικό. Αυτήν την αντίληψη την απορρίπτουμε.

Στή δική μας αντίληψη τό εργατικό συνδικάτο σαν φορέας των ταξικών συμφερόντων της εργατικής τάξης, οφείλει να διαδραματίζει έναν άμεσο ρόλο που με τις επιλογές του και τη δράση του συμμετέχει στην καταπολέμηση της κρίσης, στον προσδιορισμό του είδους της ανάκαμψης που θα γίνει και πού πέρα στη διαμόρφωση του μοντέλου της οικονομικής ανάπτυξης.

Στους καθημερινούς δεβαίως αγώνες είναι φυσικό ή προτεραιότητα να δίνεται πάντα στά άμεσα εργατικά προβλήματα μισθολογικά, απολύσεις, προβλήματα απασχόλησης, εργάσιμου χρόνου, φορολογικά, ασφαλιστικά, κ.ά. Ωστόσο οι εργαζόμενοι οφείλουν να συνειδητοποιούν πώς *καμιά ουσιαστική αλλαγή δεν είναι δυνατή αν αυτή δεν θεμελιώνεται πάνω σε αλλαγές, στη δημιουργία νέου τύπου σχέσεων, έκφρασης και δράσης.* Στην καταπολέμηση του συντεχνιακού πνεύματος. Στην αδιάκοπη πολιτικοποίηση των αγώνων.

Όλα αυτά προϋποθέτουν αντίστοιχα την ύπαρξη και εφαρμογή μιās πρωτοποριακής συνδικαλιστικής αντίληψης και πολιτικής, σε συνδυασμό μ' ένα ανάλογο μοντέλο συνδικαλιστικής οργάνωσης.

Την ανάγκη αυτή έρχεται να καλύψει με τις ανανεωτικές του ιδέες και τη δράση του τό Α.Ε.Μ. Σ' αυτό τό στόχο σκοπεύουν οι ιδέες της «συμμετοχής», της «βιομηχανικής δημοκρατίας», του «εργοστασιακού συνδικάτου», της «αὐτονομίας» των συνδικάτων από κυβέρνηση, εργοδοσία και πολιτικά κόμματα, του «μαζικού κινήματος νέου τύπου». Και μέσα απ' αυτές τις ιδέες διαγράφονται οι νέες προοπτικές στο ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα, παρά τόν άγριο πόλεμο που αντιμετωπίζουν, και τις αντιστάσεις που θα πρέπει να υπερνικηθούν.